

14de Jaargang/Volume 14 - nr. 4 - Februari 1992. Ned. f 14,95 · België Frs. 350 · U.S.A. \$ 9,-

tableau

Fine Arts Magazine

Tijdschrift voor
beeldende kunst
en antiek

Ben Snijders, *Dubbelportret / Double portrait*, 1991, olieverf op doek / oil on canvas, 50 x 60 cm., Galerie Lucie Hemel, Vuizergracht 6, 1017 HR Amsterdam, tel.: 020-6230060, di. t/m za. 12-18 uur / Tues.-Sat. 12-18 h., deelnemer / participant TEFAR 1992 Maastricht, 14/0m 22 maart / March 14-22

Carl Larsson (1853-1919), Grez-sur-Loing, aquarel / watercolour, 1887, particuliere / private collection

CARL LARSSON: schilder van intimiteit

Albert Ernrooth

In Scandinavië weet iedereen wie hij is: Carl Larsson, schilder en illustrator, maker van toendertijd trendsettende prentenboeken waarin het ideale Zweedse gezinsleven werd getoond. Maar ook een internationaal kunstenaar, die deelnam aan de Parijse Salons. Het Nationalmuseum in Stockholm en het Göteborgs Konstmuseum houden een overzichtstentoonstelling van zijn werk.

Het werk van de kunstenaar Carl Larsson is onlosmakelijk verbonden met zijn familie en natuurlijk met zijn wereldberoemde huis in Sundbörn, gelegen in de prachtige Zweedse provincie Dalecarlie. Wereldberoemd, al was het alleen maar in Scandinavië, dat is toch het soort van populaire waarde-oordeel dat je moet hantieren bij een geliefde kunstenaar van zijn kaliber. Ver voordat het de norm werd dat beroemdheden de verzamelde interieur- en roddelpers bij zich thuis uitnodigde voor een plaatje en een babbeltje, toonde Larsson zijn huiselijke idylle door middel van prentenboeken. Hij had zich laten inspireren door de mode bij de gegoede burgers van die tijd om zich temidden van familie en interieurs te laten vereeuwigen in fotoalbums. Met dat verschil dat Larsson zijn interieurs, kinderen en vrouw vastlegde in aquarellen. Zijn techniek en keuze van kleuren waren perfect aangepast bij de drukunst, die zich in die tijd snel ontwikkelde.

Wanneer men kijkt naar de moderne interieur- en woonbladen met al hun 'gloss', vol met levenloze interieurs en designerkitsch, dan zijn de idyllische interieur-prenten met stralende, poserende of rustig bezig zijnde familieleden van Larsson voor mij toch altijd te prefereren. Natuurlijk wekken bepaalde aan het mierzoete grenzen-de plaatjes van de kinderen met Kerstmis soms

ambivalente gevoelens op, maar dat neemt men op de koop toe, wanneer men bedenkt dat Karin en Carl met hun natuurlijke eenvoud trachten te beantwoorden aan het ideaalbeeld van het Zweedse gezin.

Een verklaring voor de wens van Larsson om zijn huiselijke geluk vast te leggen is misschien te vinden in zijn jeugd. Het klinkt misschien als een cliché, maar hij groeide op in armoedige omstandigheden en kon zich geen gelukkige momenten uit zijn kindertijd herinneren. In wat tegenwoordig de deftigste buurt van Stockholm is, Ostermalm, bevond zich vroeger een armenwijk en daar woonde hij met zijn familie. De jonge Carl werd veelal thuis opgesloten wanneer vader en moeder gingen werken. Zijn vader was een sombere, in zichzelf gekeerde man, zoals duidelijk is te zien in de portretten die Carl later van hem zou maken, maar zijn moeder probeerde hem een positieve levenshouding mee te geven. Van betekenis is ook dat zijn oma van zijn moeders kant blijkbaar een fantastische sprookjesvertelster was en dat opa ambachts-schilder was geweest. Een tekenleraar zag wel wat in de jonge Carl en stuurde hem naar de voorbereidende kunstacademie waarna hij doorstroomde naar de toen nog zeer klassiek georiënteerde opleiding. In 1876 mocht hij ter afsluiting samen met de later ook zeer bekend geworden

Ernst Josephson (1851-1906) de Koninklijke Medaille in ontvangst nemen. Larsson had toen al een aantal jaren in zijn eigen onderhoud en dat van zijn ouders voorzien door onder andere als illustrator voor een humoristisch blad te werken. In 1877 reisde hij met goede moed en hoop dat zijn schilderijen voor de Parijse Salon geselecteerd zouden worden naar Frankrijk. De Salon stond toen nog geheel in het teken van het academisme. Weliswaar werd een portret van zijn hand tentoongesteld maar het geld was al gauw op en hij was gedwongen naar huis terug te keren. Zijn pogingen zich de academische stijl eigen te maken mislukten maar in 1879 keerde hij wederom terug naar Parijs, ditmaal samen met Ernst Josephson. Succes bleef mede uit omdat hij weigerde naar nieuwe stijlrichtingen te zoeken. Zijn gemoedstoestand werd op zijn minst gezegd somber.

In de zomer van 1881 bezocht hij de familie Strindberg op het eiland Kymmendo in de Stockholmse archipel. Hij kreeg daar de opdracht illustraties te maken bij een cultuurhistorische boekenserie van de schrijver. Het grootste deel van Larssons oeuvre bestaat uit illustraties en de illustratietechniek vindt zijn neerslag in het schilderwerk. Het is inherent aan die techniek om het oog van de kijker op een specifiek element te laten concentreren. Dat is goed te zien in Larssons portretten en aquarellen.

In de herfst van 1881 keerde hij terug naar Parijs maar het werk dat hij aanbood voor de Salon werd geweigerd en Larsson vernietigde het doek. De weigering van de Parijse Salon was een zware klap voor hem en zijn fysieke en mentale toestand verslechterde.

De lente van 1882 betekende een groot keerpunt toen zijn collega Karl Nordstrom hem meenam naar Grez-sur-Loing, waar zich een internationale kunstenaarskolonie ophield. Het resultaat was verbluffend. Hij vond daar de open lucht en natuur in een uiterst inspirerende omgeving, temidden van confrères, die hij in aquarellen met subtiele kleuren en simpele motieven vastlegde. Het ging hem om een hoekje van de werkelijkheid; de verfijning en de intimiteit was nu belangrijker dan het anecdotische of een oogstrelend landschap. Er is altijd een figuur staand of zittend waar te nemen, zoals in 'Mère Morot' dat hij samen met zijn toekomstige vrouw Karin schilderde. We zien een boerin staan voor een moestuin met een mand met mooie oranje pompoenen met op de achtergrond een muur die het gezichtsveld afbakt. De atmosfeer is wazig, onduidelijk. De half-afgewende vrouw vertelt ons niets en ziet er ook niet uit of ze van plan is iets te gaan ondernemen. Het is een momentopname die misschien juist daarom zoveel sfeer heeft.

Een aantal jaren later onstond bij een haastig bezoek aan Grez zijn beste werk uit de periode van voor 1890. 'Grez-sur-Loing' toont een vrouw die leunend tegen de wand van een boothuisje over de rivier uitkijkt. De rivier is vol van lentewater, maar stroomt toch rustig, terwijl de aanschouwer de blik van de vrouw probeert te volgen. Haar rode rok vormt een perfect contrast met de groene kleuren van een nog opbloeiende natuur. De spanning wordt gewekt door het puntje van een rode roeiriem dat nog net in het beeld verschijnt. Dit is de 'snap-shot' manier van componeren die later zo goed van pas komt in de prentenboeken.

Privé liep ook alles op rolletjes. Hij verloofde zich in 1882 met de kunstenaar Karin Bergoo en trouwde een jaar later. In augustus 1884 kregen ze hun eerste dochter, Suzanne. In 'Atelje idyll' werden moeder en dochter in pastel vereeuwigd. Larsson had zijn levensmotief gevonden, gewoon thuis, waar zijn geluk woonde.

Carl Larsson (1853-1919), *Lezende Karin / Karin reading*, aquarel / watercolour, 1904, coll. Zornmuseum, Mora

Inmiddels was hij ook bevriend geraakt met de Gotenburgse mecenas Pontus Fürstenberg die een vaderfiguur en belangrijke financiële ondersteuner zou blijken te zijn. Zijn kunst verkocht nu ook goed in Parijs en Stockholm en zowel de staat als verschillende musea toonden interesse. Hij ondersteunde de Zweedse opposenten tegen de Academie in 1885. Succes volgde op succes en hij ging op studiereis naar Italië en raakte daar diep onder de indruk van vroege renaissance-isten als Botticelli, Michelangelo en Tiepolo:

Terug in Zweden zocht hij naar uitingsmogelijkheden voor zijn interesse in monumentaal schilderwerk. Hij kreeg van Fürstenberg een opdracht om een enorm triptiek voor de vestibule van Fürstenbergs galerie en woning te schilderen. Het werk werd in Parijs op de wereldtentoonstelling getoond. De volgende tientallen jaren zou ook de opdracht voor 6 enorme fresco's in het trappenhuis van het Nationalmuseum hem bezighouden.

Het Nationalmuseum van Stockholm heeft vorig jaar de fresco's laten restaureren en ze zullen een magnifieke entree vormen bij de tentoonstelling. Het laatste werk dat een nog lege wand had moeten vullen, 'Midvinterblot', werd in 1916 tenslotte afgekeurd na uitputtende debatten. Dit vormde voor de schilder een zware teleurstelling die hij maar slecht kon verwerken.

In 1889 verhuisde de familie naar het huis in Sundborn en hier zou de daarop volgende jaren de zo markante Larsson-stijl zich gaan ontwikkelen. De lineaire omtrekken van figuren en objecten worden versterkt door inkt. De zware lijnen en composities doen aan de Art Nouveau en Jugendstil denken en Larsson zelf heeft verteld hoe hij werd beïnvloed door Japanse kleurenhoutsnedes. Sterke elementen van de plaatselijke en Zuid-Zweedse volkskunst zijn terug te vinden in zijn weergave van kleding, textiel en wandschilderingen.

Carl en Karin hebben een enorme invloed gehad op het doorbreken van een lichtere, functionalistische kijk op inrichting. De schijnbare eenvoud is door een uitgekende mengeling van stijlperiodes ontstaan. Het was hier in Sundborn dat tussen 1894 en 1899 het klassieke 'Ett Hem' ('Een huis in Dalecarlie', 1899) in de eigen huiselijke sfeer ontstond.

In 1905 werd Carl diep getroffen door het overlijden van zijn oudste zoon Ulf en zijn latente aanwezige neiging tot depressie borrelde op. 'Sjalvrannaskan' ('Zelfbespiegeling', 1906) toont de kunstenaar in zijn witte schilderskiel, zwarte hoed (ten teken van rouw?) en de typische pince-nez. De blik is intens recht vooruit, maar niet bepaald sprekend. De breedbekkende clownspop die Larsson bijna verkrampd vasthoudt moet het

'Pagliacci' gevoel weergeven, als commentaar op de dwaasheid en zinloosheid van het bestaan. Misschien is het niet zo verwonderlijk dat het zelfportret door het Uffizi in Florence werd aangekocht. Diepe teleurstelling volgde ook op de hatelijke aanval van zijn oude jeugdvriend August Strindberg in zijn boek 'En ny bla bok' (1908, 'Een nieuw Blauw Boek'). Strindberg beschrijft Larsson in een hoofdstuk als vals en een intrigant die zijn hele persoonlijkheid op leugens heeft gebouwd. Een groter contrast dan het familieleven als beschreven door Strindberg en Larsson is bijna niet in te denken. Gelukkig was er het boek 'At Solsiden' (1909) dat Larsson nog veel plezier bezorgde en in de Duitse editie 'Das Haus in der Sonne' in korte tijd een oplage van 100.000 bereikte.

Tentoonstellingen van zijn werk werden nu overal ter wereld gehouden en zijn populariteit begon overlast te bezorgen in Sundborn, waar zijn bewonderaars naartoe stroomden. De critici begonnen de laatste jaren van zijn leven ook op zijn werk af te geven als zijnde routinewerk en de afkeuring van 'Midvinterblot' zag Larsson als een zware nederlaag. Toch verliepen de laatste jaren vreedzaam en had hij tijd om aan zijn autobiografie 'Jag' (Ik, 1931) te werken die pas lang na zijn dood in 1919 zou worden gepubliceerd. Deze memoires geven een veel genuanceerder

Carl Larsson

The 'Nationalmuseum' in Stockholm and 'Göteborgs Konstmuseum' organize a large exhibition of the work of Carl Larsson (1853-1919). From February 7 to May 10 in Stockholm, and from June 6 to September 30 in Göteborg. The work of Carl Larsson is inseparably linked with his family and the famous, magnificently situated house in Sundborn. Larsson showed his domestic bliss in watercolors in his picture books. An explanation why Larsson wished to record his domestic happiness may lie in his childhood. He grew up in poor circumstances with a sombre, depressive father. Fortunately his mother tried to give him a positive view of life and his maternal grandmother appears to have been a fantastic storyteller. A teacher sent young Carl to the preparatory art academy. On leaving the art academy in 1876 he was awarded the Royal Medal, together with Ernst Josephson (1851-1906), who was also to become a well-known artist. In 1877 Larsson traveled to Paris, hoping that his paintings would be selected for the Salon. Although one portrait was exhibited, he soon ran out of money and was forced to return home. His attempt to master the then prevailing 'academic' style failed. Yet in 1879 he went to Paris again, and again had no success. In 1881 his childhood friend, writer August Strindberg commissioned him to make the illustrations for a series of cultural-historic books. The main part of Larsson's oeuvre consists of illustrations and his paintings and watercolors reflect the influence of his illustration technique. When in 1881 his canvas for the Paris Salon was refused he got embittered and depressed. The spring of 1882 was a turning point in his career. His colleague Karl Nordstrom took him to the artists' colony in Grez-sur-Loing with amazing results. Larsson here discovered 'plein-air' and nature, which he recorded in subtle colors and simple motifs. Another visit there a few years later resulted in his best pre-1890 work. 'Grez-sur-Loing' shows a woman, leaning out over the river from a boat house. The spectator tries to follow the woman's gaze. Her red skirt contrasts perfectly with the green spring colors. A red tip of a rowing oar, just visible, heightens the tension. This is the 'snapshot' way of composing which he would later employ in his picture books. In 1883 he married artist Karin Berg and in 1884 their first daughter Suzanne was born. Larsson had finally found his fulfillment in domestic bliss. His friendship with Gothenburg maccenas Pontus Fürstenberg helped him along as well. By this time his art sold well in both Paris and Stockholm and some museums were interested. On a journey to Italy he became deeply impressed by the early Renaissance painters Botticelli, Michaelangelo and Tiepolo. Back in Sweden Fürstenberg commissioned him to paint a triptych for the hall of Fürstenberg's gallery and dwelling, which was exhibited at the Paris World Fair. Larsson would spend the next decades on 6 large frescoes in the stairwell of the Nationalmuseum in Stockholm, which will now provide a magnificent opening to the exhibition. In 1889 the family moved to Sundborn where Larsson was to develop his marked style: the linear contours were emphasized in ink and his lines are reminiscent of Art Nouveau and Jugendstil. Strong elements of south-Swedish folk art can also be traced in his work. In the last decades of his life Larsson suffered several setbacks and depressions. The death of his son in 1905 was one cause and also the venomous attack of his former friend Strindberg, who called Larsson a false schemer who had built his personality on lies. A larger contrast than family life as described by Strindberg and Larsson can hardly be imagined. Larsson died unexpectedly on January 22, 1919. In Scandinavia Carl Larsson is famous, a symbol for the Scandinavian summers and christmases, happiness and family life. This exhibition cannot hope to create a new image of Carl Larsson, but it may succeed in showing his versatility and depth. ■

Carl Larsson (1853-1919), *Självrannsakan*, olie op doek / oil on canvas, 1906, coll. Uffizi, Florence

beeld van de kunstenaar dan de prentenboeken en de artikeltjes.

Carl Larsson is in het Noorden overbekend en heeft een etiket opgeplakt gekregen dat moeilijk is los te weken. Hij is een symbool voor Scandinavische zomers en Kerstmis, geluk en familielevens. Omdat zijn werk zo open en eerlijk is, soms een beetje erg romantisch, kan men er makkelijk

ironisch over doen. Zijn prentenboeken geven een absoluut uniek tijdsbeeld weer. Ze zijn typerend voor de tijd, zowel als fenomeen op zich als inhoudelijk. Deze tentoonstelling pretendeert niet een nieuwe visie te geven op de kunstenaar Carl Larsson. Wel wordt getracht de ogen van de bezoeker te openen voor de veelzijdigheid van deze kunstenaar. ■